

ZONDAG 42.

Verklaring van het achtste gebod.

Nadat voor het leven en de kuisheid van de mens gezorgd is in de twee voorafgaande geboden, wordt nu verder gezorgd voor het levensonderhoud of voor de uiterlijke goederen, waardoor de mens in dit leven onderhouden moet worden. En daartoe wordt in het achtste gebod, dat in deze Zondagsafdeling verklaard wordt, geboden, dat de mensen elkaar inzake die goederen geen onrecht mogen aandoen, maar dat zij die rechtvaardig moeten verkrijgen en naar behoren moeten besteden. Aangezien ook dit gebod in verbodsvorm voorgesteld wordt, moet men, als tevoren, bij de verklaring opmerken: 1. Wat hier verboden wordt, en 2. Wat hier geboden wordt. Het eerste wordt verklaard in Vraag 110, het tweede in Vraag 111.

HET ACHTSTE GEBOD.

Ex. 20 : 12 en Deut. 5 : 19: *Gij zult niet stelen.*

Vraag 110. Wat verbiedt God in het achtste gebod?

Antwoord. God verbiedt niet alleen dat stelen a) en roven b), hetwelk de overheid straft; maar Hij noemt ook dieverij alle boze stukken en aanslagen, waarmee wij onzes naasten goed denken aan ons te brengen, hetzij met geweld, of schijn des rechts c), als met vals gewicht, el, maat d), waar, munt, woeker e), of door enig middel, van God verboden 9; daarenboven ook alle gierigheid g), alle misbruik en verkwisting Zijner gaven h).

- a) Lev. 19 : 11, Ex. 22 : 1; 1 Kor. 6 : 10; 1 Petrus 4 : 15.
- b) 1 Kor. 5 : 10.
- c) Luk. 3 : 14; 1 Thess. 4 : 6.
- d) Spr. 11 : 1; id. 6 : 11, Ez. 45: 9v., Deut. 25 : 13-15, Lev. 19 : 35v.
- e) Lev. 25 : 35-37, Amos 8 : 4-6, Ex. 22 : 25, Deut. 23 : 19, Ps. 15 : 5, Luk. 6 : 35.
- f) Jer. 22 : 13, Hab. 2 : 9-12.
- g) Jes: 5 : 8, Micha 2 : v.; 1 Kor. 6 : 10; 1 Tim. 6 : 10.
- h) Amos-6 : 4-6, Luk. 16; 19; id. 21 : 34, Rom. 13 : 13.

Verklaring.

Tot onderhoud van het leven en van de leeftocht zijn de mens uiterlijke goederen nodig. Want het is niet voldoende, dat niemand ons naar het leven staat of onze huisvrouw schendt, tenzij wij ook hebben en houden mogen hetgeen tot onderhoud van ons gezin vereist wordt. Zo heeft God dus met zeer goede orde, nadat Hij voor de bescherming van het leven en van de echtelijke staat gezorgd had, dit gebod eraan toegevoegd inzake het behoud der goederen.

In dit gebod wordt dus ingesteld en bevestigd het onderscheid van de eigendommen,

of het eigen goederenbezit. Het doel waartoe dit gebod gegeven is, is: *Opdat een ieder zijn have en goederen, die God aan een ieder gegeven heeft tot levensonderhoud, houden mag.* Want als wij niet stelen mogen, dan is het ook nodig, dat een ieder zijn eigen goederen bezit. Daarom verbiedt God hier alle bedrog, verkeerde praktijken en lagen, waardoor de goederen van de naaste verkort of verminderd, en de bezittingen verward worden. Daarentegen gebiedt Hij alle deugden, waardoor de goederen van onze naaste behouden en geholpen worden. En Hij spreekt alleen van diefstal, omdat dat het allergefste soort bedrog is, opdat daarin de lelijkheid van alle andere zou verstaan worden.

Lansbergen. Bastingius. Bij de verklaring van dit gebod worden twee dingen aangewezen. Allereerst: Wat God in deze wet verbiedt. Ten tweede: Wat Hij daarentegen daarin gebiedt.

Het eerste wordt in het gebod uitgedrukt: „Gij zult niet stelen”, en wordt in dit Antwoord verklaard, waarin *drie soorten van diefstal* worden aangewezen. De eerste is zulk soort grove diefstal, die de overheid straft. De tweede, die onder de naam van handel, koopmanschap of iets anders plaatsheeft, waarmee de naaste in zijn goed verkort wordt. De derde is deze, dat wij aan ons eigen goed dieven worden, door het gierig bij ons te houden of het onnut te verkwisten, zonder de naaste ermee te helpen.

De *eerste soort stelen* is zodanig, dat ook de wereld ze voor onrecht houdt en ze onbehoorlijk oordeelt te zijn, ja ze vervloekt als het schandelijkste stuk, dat bij iemand gevonden zou kunnen worden, en houdt ze voor eerloos, die daarop betrappt worden; en dat is of stelen of roven.

1. *Stelen* is, wanneer iemand een ander het zijne ontnemt en ontvreemdt. Er zijn nu weer *vier soorten* van stelen, die de overheid straft: 1. Louter diefstal, wanneer iemand persoonlijk zijn eigen goed steelsgewijs ontnomen wordt. Hierover heeft God een wet gegeven, Ex. 22 : 1: „Wanneer iemand een os of klein vee steelt en slacht het of verkoopt het, die zal vijf runderen voor een os wedergeven en vier schapen voor een stuk klein vee.”

2. *Kerkroof*, wanneer de heilige goederen die aan de kerken en aan de dienst van God toegeëigend zijn, gestolen en vervreemd worden. Hiervan hebben we een bekend voorbeeld in Achan, Joz. 7 : 20.

3. *Landroof*, wanneer goederen die in het algemeen aan landen of steden behoren, worden gestolen of vervreemd. Beide soorten diefstal bedreef koning Joas (2 Kon. 12 : 1, die niet alleen het goud dat gevonden werd in de schatkamer van het Huis des Heeren, maar ook dat in 's konings schatkamer was, heeft weggenomen en heenzond naar de koning van Syrië.

4. *Mensenroof*, waarvan God de volgende wet gegeven heeft, Ex. 21 : 16: „Zo wie een mens steelt, hetzij dat hij dien verkocht heeft of dat hij in zijn hand gevonden wordt, die zal zekerlijk gedood worden.”

Roven is, wanneer iemand zijn bezit met geweld ontnomen wordt, in strijd met alle recht. Zulke rovers zijn degenen, die bij nacht in huizen inbreken en knevelen; straatschenders, vrijbuiters, moordenaars, zeerovers en ook sommige soldaten, die niet tevreden zijn met hun soldij, en daarom naar hun welgevallen de mensen afstropen en ontweldigen wat zij maar krijgen kunnen. Die allen voegt de Apostel ook bij de dieven, als hij zegt, 1 Kor. 6 : 9v., dat „geen onrechtvaardigen, noch dieven, noch rovers het Koninkrijk Gods zullen beërven.”

De ernst van deze wandaden wordt in de Catechismus uitgedrukt, wanneer gezegd wordt, dat de Overheid die straft. Want uit de zwaarte van de straf wordt zeer juist

geoordeeld over de gruwelijkheid der zonde. De straf op een gewone diefstal is geen doodstraf geweest. Want als het gestolene nog levend bij de dief gevonden werd, hetzij os, ezel of schaap, dan moest hij het, dubbel teruggeven. Maar als hij het geslacht of verkocht had, dan moest hij voor een os er vijf, en voor een schaap er vier teruggeven, Ex. 22 : 1 en 4. En naar het schijnt is deze straf na de tijd van Mozes nog verzwaaard. Want zo spreekt Salomo, Spr. 6 : 30v.: „Men doet een dief geen verachting aan, als hij steelt om zijn ziel te vullen, dewijl hij honger heeft; en gevonden zijnde, vergeldt hij het zevenvoudig, hij geeft al het goed van zijn huis.” Uit die teksten blijkt waarschijnlijk, dat de dieven zevenvoudig hebben moeten teruggeven, wat zij gestolen hadden; hoewel sommigen van mening zijn, dat dit getal hier eigenlijk niet uitdrukt hoeveel men moet teruggeven, maar dat daarmee in het algemeen te kennen gegeven wordt, dat de dief gedwongen moet worden om het gestolene volkomen terug te geven. Roverij werd zwaarder gestraft. Want dat blijkt daaruit, dat, wanneer een dief betrapt werd bij het doorgraven van een huis (Ex. 22) en doodgeslagen werd, dat geen doodslag was. En daarom spreekt David (2 Sam. 12) het doodsvonnis uit tegen de rijke, die de arme man zijn enige schaapje ontwendigd en geroofd had. En daaruit blijkt, dat roverij met de dood gestraft werd. En daarop dient men wel te letten tegen degenen, die genoemde wandaad zo verkleinen, dat zij het achten onrecht te zijn, wanneer men iemand die deze wandaad beging, met de dood zou straffen. De Apostel oordeelt anders, als hij verklaart, dat dieven en rovers „het Koninkrijk Gods niet zullen beërven”, 1 Kor. 6 : 10.

De *tweede soort diefstal* is van die aard, dat daaronder begrepen worden alle boze stukken en aanslagen, waarmee wij het goed van onze naaste aan ons denken te brengen. Want wij moeten weten, dat hetgeen iemand bezit, hem niet toevallig toegekomen is, maar volgens de uitdeling van de Opperheer van allen; en dat dus de goederen van iemand niet door onbetamelijke middelen en praktijken, van hem aan ons getrokken kunnen worden, zonder Gods uitdeling publiek te schenden. In de Catechismus worden twee middelen genoemd, waardoor de goddelozen andermans goederen nastreven en aan zich trekken, namelijk óf „met geweld”, óf „door een schijn des rechts.” Beide bestraft de Apostel in 1 Thess. 4 : 6: „Dat niemand zijn broeder vertrede noch bedriege in zijn handeling; want de Heere is een Wreker over dit alles, gelijk wij u ook tevoren gezegd en betuigd hebben.” Want het eerste, namelijk „vertreden” wordt verstaan van onderdrukking met geweld, wanneer hij die sterker is, ook brutaler optreedt om schade toe te brengen; en het tweede, namelijk „bedriegen”, wordt verstaan van een bedekte listigheid, wanneer iemand met een schijn van recht zijn naaste bedriegt en te kort doet. Op de eerste manier zondigen de overheden, als zij een onschuldige verdrukken. Want zo spreekt de Heere van de Israëlitische vorsten, Jes. 1 : 23: „Uw vorsten zijn afvalligen en metgezellen der dieven, een ieder van hen heeft de geschenken lief, en zij jagen de vergeldingen na; den wees doen zij geen recht, en de twistzaak der weduwe komt voor hen niet.” Want de Heere geeft daarmee te kennen, dat de vorsten Israëls daarom aan diefstal schuldig waren, omdat zij de wezen en weduwen met geweld onderdrukten. Op de tweede manier zondigen allen, die „met vals gewicht, el, maat, waar, munt, woeker, of door enig middel, van God verboden” hun naaste bedriegen. Want onder een schijn van recht trekken zij het goed van de naaste aan zich.

1. (Met *vals gewicht, el, maat*). Het eerste verbiedt God in Zijn wet aldus, Lev. 19 : 35v.: „Gij zult geen onrecht doen in het gericht, met de el, met het gewicht of met de maat. Gij zult een rechte waag hebben, rechte weegstenen, een rechte efa en een rechte hin; Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland uitgevoerd heb”; Deut. 25 : 13-

16: „Gij zult geen tweeërlei weegstenen in uw zak hebben, een groten en een kleinen, Gij zult in uw huis geen tweeërlei efa hebben, een grote en een kleine. Gij zult een volkomen en gerechten weegsteen hebben; gij zult een volkomen en gerechte efa hebben; opdat uwe dagen verlengd worden in het land, dat u de HEERE uw God geven zal. Want al wie zulks doet, is den HEERE uwen God een gruwel; ja, al wie onrecht doet.” En dat God dat bedrog voor diefstal houdt, die met geweld geschiedt, betuigt Hij also door de profeet, Ez. 45 : 9-11: „Alzo zegt de Heere HEERE: Het is te veel voor u, gij vorsten Israëls; doet geweld en versterking weg, en doet recht en gerechtigheid; neemt uwe uitstotingen op van Mijn volk, zegt de Heere HEERE. Een rechte waag en een rechte efa en een rechte bath zult gijlieden hebben. Een efa en een bath zullen van enerlei maat zijn”, enz. Want de profeet rekent onder de soorten geweld, die zij bedreven, ook onzuiver gewicht en onzuivere maat. Daarom verklaart ook Salomo terecht, Spr. 11 : 1: „Een bedrieglijke weegschaal is den HEERE een gruwel, maar een volkomen weegsteen is Zijn welgevallen”; en id. 20 : 10: „Tweeërlei weegsteen, tweeërlei efa is den HEERE een gruwel, ja die beide”, en vers 23: „Tweeërlei weegsteen is den HEERE een gruwel, en de bedrieglijke weegschaal is niet goed.”

2. Die met *bedrieglijke* waar hun naaste bedriegen, hetgeen op tal van manieren gebeurt, met grote behendigheid en valse streken, en onder aanprijzing van de waar, waarvan de verkoper goed weet, dat ze niet zo is. De Heere bestraft, naast de vorige, ook deze wandaad in de Israëlieten. Want aldus, zegt de profeet, spreken de bedriegers, Amos 8 : 5v.: „Wanneer zal de nieuwe maan overgaan, dat wij leeftocht mogen verkopen? En de sabbat, dat wij koren mogen openen? Verkleinende de efa, en den sikkil vergrotende, en verkeerdelijk handelende met bedrieglijke weegschalen; dat wij de armen voor geld mogen kopen, en den nooddriftige om een paar schoenen; dan zullen wij het kaf van het koren verkopen”; waar de profeet onder andere soorten van bedrog ook deze noemt, dat de Israëlieten „het kaf van het koren verkochten”, d.w.z. hun naaste met bedrieglijke waar bedrogen. Met die zonde komt sterk overeen, wanneer men in plaats van goed verkeerd stelt, en goed met verkeerd verwisselt, waarvan de Heere spreekt in Lev. 27 : 10.

3. Ook met *valse munt* wordt het goed van de naaste onrechtvaardig verkort. Valse en bedrieglijke munt is het, die iemand - namelijk een particulier persoon - slaat. Want particuliere personen mogen niet met een goed geweten geld of munt slaan, al zouden ze dan ook goed en geldig geld slaan. Want het *teken* dat daarop geslagen moet worden, behoort tot het *publieke gezag van de overheid*, en is een recht, dat alleen de overheid toekomt. Als iemand dus een valse munt slaat, of de door de overheid geslagen munt vervalst, benijpt of op een andere manier verkort, dan begaat hij nog veel groter diefstal. Want hij zondigt niet alleen zwaar tegen de overheden, maar daarmee worden ook nog hele steden, landen en koninkrijken bestolen, aangezien thans door middel van geld alle handwerken en zaken gedreven worden; en het komt vaak voor, dat de schade het hardst de eenvoudigen, weduwen en wezen treft.

4. Ook met *woeker* wordt de naaste benadeeld, en daarom wordt die ook terecht onder de manieren van de diefstal geteld. Want daarmee wordt de naaste onderdrukt, uitgezogen en tot merg en been toe verteerd en opgeslokt °). Daarom verkondigt David in Ps. 15 : 5 de woekeraars, dat zij niet op de berg des HEEREN zullen wonen. Die woeker verbiedt God, Deut. 23 : 19: „Gij zult aan uw broeder niet woekeren met woeker van geld, met woeker van spijze, met woeker van enig ding, waarmede men woekert”; Lev. 25 : 36, Ex. 22 : 25, Ez. 18 : 8 en id. 22 : 12. Maar men dient te weten, dat niet alle winst verboden is, maar alleen de onrechtvaardige en onbehoorlijke. Want dat is duidelijk uit de aangehaalde tekst, Deut. 23 : 19; waar de HEERE, nadat Hij de Israëlieten verboden heeft dat zij aan hun broeder zullen woekeren, verder zegt (vers

20): „Aan den vreemde zult gij woekeren, maar aan uw broeder zult gij niet woekeren.” Want daaruit blijkt duidelijk, dat niet alle woeker verboden wordt, noch alle woeker of winst zonde is. Want hetgeen in zichzelf geheel en al zonde is, dat laat God geenszins toe, maar verbiedt dat ten enenmale aan alle mensen, op alle tijden en op alle plaatsen. Als wij hier dus zien, dat bepaalde woeker hier verboden wordt, en andere woeker niet, maar toegestaan wordt, dan moet men daaruit concluderen, dat er enige woeker is, die geoorloofd en toegestaan is. Deze is geoorloofd, die naar de regel der liefde toegepast wordt. Daarom dient men hierover als volgt te oordelen: Als iemand (iets) aan zijn arme broeder leent, waarmee deze zichzelf en zijn gezin moet onderhouden, dan zondigt hij tegen de liefde, als hij van zulke arme lieden enige winst neemt. Want soms vereist de nood zelfs wel eens, dat men hem de som behoort te schenken; zoals de Heere Christus leert in Luk. 6 : 35: „Leent, zonder iets weder te hopen.” Maar als er een broeder zou zijn, die met geld winst tracht te maken en zichzelf daarmee wil verrijken, enkele huizen, landerijen of hofsteden begeert te kopen of te bouwen en wij hem daarvoor ons geld lenen, dan is het ons wel geoorloofd om boven de som nog enige winst te eisen, zoveel de overheid in haar wetten toestaat. Want daardoor wordt de christelijke liefde niet verbroken. En hiermee is niet in strijd, dat de Heere verbiedt, dat men van zijn broeder woeker mag nemen. Want op andere plaatsen voegt Hij er deze voorwaarde bij: „Als hij verarmd zal zijn en zijn hand bij u wankelen zal” (Lev. 25 : 35, Ex. 22 : 2. En op dat verschil moet men goed letten opdat wij niet roekeloos veroordelen degenen, die de Heere geenszins veroordeelt.

5. En tenslotte wordt er in de Catechismus verklaard, dat allen aan zulke diefstal schuldig zijn, die „door *enig middel, van God verboden*” het goed van hun naaste aan zich trekken. Zulke verboden middelen zijn er talloos vele en kunnen hier niet met name genoemd worden, omdat ze vele zijn en merendeels aan de vromen onbekend, en er nog dagelijks veel nieuwe soorten uitgevonden worden. Daaronder kan men rekenen: bankroet spelen, cессie doen „Quenquannelle-brieven, ten Hove verkrijgen, monopolien, wanneer iemand heimelijk alle waar van een bepaald soort alleen opkoopt, vooral in dagen van duurte in etenswaren, opdat hij, die deze waar alleen heeft, ze naar eigen believen moge opslaan en verkopen, zonder enige billijkheid daarbij in acht nemen, Spr. 11 : 26; 's vorsten of 's lands domeinen, schattingen, verpondingen (= grondbelasting), imposten enz. verkorten, in strijd met Matth. 22 : 21 en Rom. 13 : 7; de vijand heimelijk en steelsgewijs levensmiddelen, ammunitie en andere behoeften toevoeren, waardoor deze versterkt en de burgers en ingezetenen des lands danig schade ondervinden en verzwakt worden; de goederen van wezen naar zich toe slepen, gevonden goed niet teruggeven, pand of geleend goed loochenen of onthouden, aan de arbeider of dagloner zijn verdiende loon onthouden, Lev. 19 : 13, Deut. 24 : 14, Jak. 5 : 4; het dagloon niet getrouw uitvoeren, zoals rentmeesters, advocaten, procureurs, doktoren, chirurgijns en anderen niet getrouw nakomen, wat zij op zich genomen hebben en hun plicht niet ijverig volbrengen; met wedden, dobbelen, teerlingspel het goed van zijn naaste winnen; bedelarij van brutale en gezonde lediggaande mensen, die niet werken willen en aan de ware armen hun onderhoud ontnemen. Dergelijke soorten van diefstal komen talloos veel voor onder allerlei soorten mensen.

De *derde soort diefstal*, die de Catechismus noemt, is: *Wanneer iemand een dief wordt van zijn eigen bezit*; hetgeen geschiedt door misbruik van de tijdelijke goederen; en die is tweeledig, namelijk gierigheid en verkwisting of het goed erdoor brengen. Beide staan wel tegenover elkaar, maar toch wijken beide af van het rechte pad van de deugd der mildheid.

1. God houdt *gierigheid* voor diefstal, niet alleen omdat ze een „wortel” is van „alle

kwaad”, zoals de Apostel betuigt, 1 Tim. 6 : 10; omdat ze er de mens toe brengt om zijn hand uit te steken naar hetgeen het zijne niet is; maar ook, omdat de gierigaard zichzelf en de naaste berooft van het gebruik van de goederen. Want een gierigaard ontbreekt zowel hetgeen hij heeft, als hetgeen hij niet heeft. God wil, dat wij van onze goederen gebruik zullen maken, en dat ook enig gebruik ervan ten nutte komt aan onze naaste, en vooral aan de armen en behoeftigen. Want Hij heeft de rijken het goed gegeven om geen andere reden, dan opdat, daarin de trouwe rentmeesters navolgende, ze aan de armen en behoeftigen zullen meedelen; zoals Christus Zelf in de gelijkenis van de rentmeester leert, Luk. 16 : 1vv. Dus, omdat de gierigaards noch hun goederen zelf gebruiken, noch de naaste daarvan laten genieten, is het duidelijk, dat zij ook aan diefstal schuldig zijn. Vandaar, dat de Heere hen zo hard bestraft, Jes. 5 : 8-10: „Wee dengenen, die huis aan huis trekken, akker aan akker brengen, totdat er geen plaats meer zij, en dat gijlieden alleen inwoners gemaakt wordt in het midden des lands”, enz. En direct daarop kondigt de profeet de straf aan tegen hun huizen en landen, en bevestigt die met een eed van God.

2. Verkwisting van Gods goede gaven, en menigerlei misbruik ervan houdt God ook voor diefstal. Want zoals de gierigaards zichzelf en hun naaste beroven van het gebruik der goederen, zo geschiedt hetzelfde door verkwisting. Want zij ontnemen niet alleen de huisgenoten (1 Tim. 5 : hetgeen zij nodig hebben tot onderhoud van hun leven, maar ook menigmaal de armen. Zo waren de *voornaamsten onder de Israëlieten*, die de profeet zeer ernstig bestraft, Amos 6 : 3-7: „Gij, die den bozen dag verre stelt, en den stoel des gewelds nabij brengt. Die daar liggen op elpenbenen bedsteden en weelderig zijn op hun koetsen, en eten de lammeren van de kudde, en de kalveren uit het midden van den meststal. Die op het geklank der luit kwinkeleren, en bedenken zichzelf instrumenten der muziek, gelijk David. Die wijn uit schalen drinken en zich zalven met de voortreffelijkste olie, maar bekommeren zich niet over de verbreking van Jozef.” En direct daarop verkondigt hun de profeet het oordeel Gods en vreselijke straffen. Hetzelfde wordt ons beschreven in de Gelijkenis van de verloren zoon (Luk. 15 : 1, die het goed van zijn vader onnut verkwist en er doorgebracht heeft. Zo ook de „rijke man”, (Luk. 16 : 1, die de ellendige en hongerige Lazarus verachtte, en op wiens overdaad en wrede hoogmoed gevolgd is een eeuwige ellende, zonder hoop op barmhartigheid. Zo is het dus onze schuldige plicht, om alle gierigheid, overdaad en hoogmoed te mijden en te verfoeien, opdat wij vrij blijven van de lelijke zonde van diefstal. En dit zijn de voornaamste zonden, die in het achtste gebod verboden worden.

Vraag 111. Maar wat gebiedt u God in dit gebod?

Antwoord. Dat ik mijns naasten nut, waar ik kan en mag, bevordere; met hem alzo handele, als ik wilde dat men met mij handelde c); daarenboven ook, dat ik getrouwelijk arbeide b), opdat ik den nooddriftige helpen moge c).

- a) Matth. 7 : 12.
- b) Gen. 3 : 19, Spr. 6 : 6-11.
- c) Ef. 4 : 28, Hebr. 13 : 16, Spr. 19 : 17.

Verklaring.

Nu volgt het tweede deel van dit gebod, namelijk wat God daarin gebiedt. En in het antwoord wordt ons geleerd, dat hier door God vooral twee dingen geboden worden.

1. Dat wij aan onze naaste de werken der liefde bewijzen.

2. Dat wij onze plicht en roeping naarstig moeten behartigen. De deugden van beide zullen we wat breder verklaren.

De deugden dan, die in dit gebod geboden worden, en waarvan de daarmee strijdige ondeugden verboden worden, zijn de volgende:

1. *Rechtvaardigheid* bij het verwisselen, welke bij de handel of contracten onderhoudt: een gelijkheid der maat, gewicht en waardij bij het verkrijgen en verruilen der goederen. Inzake de eigendommen en verdeling der goederen heeft de keizer verordend in de keizerlijke wetten, lib. 2. Tit. 1. Iustit, dat bepaalde dingen of goederen, krachtens het natuurrecht, aan alle mensen in het algemeen evenzeer toekomen, zoals de lucht, het stromende water, de zee, de oevers der zee. Bepaalde dingen behoren aan het gemenebest, zoals de rivieren, de havens, het gebruik van de oevers, enz. Sommige dingen behoren tot de gemeenten, die in de steden zijn, zoals veerhui7en, wandelplaatsen, enz. Andere behoren aan niemand toe, zoals de dingen die voor een heilig gebruik of voor de religie verordend zijn. De meeste dingen behoren particuliere mensen persoonlijk toe, en die worden door verschillende oorzaken, door een ieder verkregen. Dus de dingen die tot een andere eigenaar gebracht worden, die behoren of iemand of niemand toe. Die aan niemand toebehoren, worden het eigendom van hem, die ze krijgt. Die aan iemand toebehoren, die worden naar andermans eigendom overgedragen; óf door geweld en tegen de wil van de eigenaar - zoals door gevangenneming in de oorlog -, óf met de wil van de eigenaar, zoals door erfenis of contracten. Door erfenis geschiedt het, al dan niet per testament. Een *contract* of handel, is een overeenkomst tussen sommigen inzake een overdracht, mededeling of ruiling der dingen of goederen, volgens rechtvaardige en eerlijke wetten.

Er zijn *tien soorten contracten*, die alle bijeen onder de verwisselende rechtvaardigheid begrepen zijn.

1. *Koop en verkoop*, n.l. wanneer de goederen van de verkoper aan de koper overgedragen worden, zó dat de koper een rechtvaardige prijs en gelijke waarde teruggeeft. Soms gebeurt het met een bod tot herverkoop, soms niet. Hieronder valt het kopen van renten, hetgeen evenmin woeker is, als de verhuring van een akker of boerderij voor een zekere, jaarlijks te betalen som geld.
2. *Lenen of borgen*, hetgeen een contract is, waardoor het gebruik van een zaak aan een ander overgedragen wordt, zodat men iets van gelijke waarde teruggeeft. Bij het lenen wordt iets gegeven, opdat men niet het ontvangene zelf, maar dat daaraan gelijk of gelijkwaardig is, teruggeeft.
3. *Ontlenen*, wanneer aan iemand het gebruik van een bepaalde zaak voor een zekere tijd toegestaan wordt, zodat hij dat geleende goed zelf, zonder beloning, gaaf en onbedorven zal teruggeven.
4. *Schenking*, wanneer een bepaalde zaak door de ware eigenaar (die het recht heeft om dat te schenken) vrijwillig aan een ander overgedragen wordt, zonder vergelding.
Bezwaar. De rechtvaardigheid eist, dat men gelijk voor gelijk geven zal. Maar dat gebeurt niet bij het schenken. Dus strijdt dat tegen de rechtvaardigheid.
Antwoord. Weliswaar eist de rechtvaardigheid gelijk voor gelijk, wanneer de dingen gegeven worden met de bedoeling, dat er later een vergelding zal plaatshebben.
5. *Ruiling*, wanneer enige zaak door de wettige eigenaars vrijwillig geruild wordt.
6. *Huur en verhuur*, wanneer het gebruik van enige zaak - zonder de eigendom - door de wettige eigenaars aan anderen, voor een zekere tijd en voor een bepaalde prijs overgedragen wordt.
7. *Verpanding*, wanneer een bepaalde zaak aan iemand overgedragen wordt, die, wat

het gebruik aangaat, hem zolang in onderpand gegeven is, totdat een andere zaak, die men hem schuldig is, betaald wordt; of: Wanneer een zaak aan iemand overgedragen wordt, op deze voorwaarde, dat, als het binnen een zekere tijd niet weer ingelost wordt, de andere dat dan gebruiken mag naar zijn wil.

8. Hetgeen iemand *toevertrouwd* wordt, wanneer niet het gebruik noch de eigendom, maar alleen de bewaring van een bepaalde zaak aan iemand bevolen wordt.
9. *Vennootschap*, hetgeen een contract is van mensen, die samen koophandel drijven, waarbij de een zijn geld, en de ander zijn werk inzet, op deze voorwaarde, dat iedereen een deel van de winst en van het verlies zal hebben, en dat niemand alleen óf de winst krijgt, óf het verlies draagt.
10. *Pachting van de erfenis goederen*, hetgeen een contract is, waarbij het gebruik of het profijtelijke bezit van een hofstede door de eigenaar aan de pachter overgedragen wordt, om ze te (ver)bouwen, zodat de eigenaar verplicht is om een zekere dienstbaarheid te bewijzen.

Met de verwisselende rechtvaardigheid is in strijd:

Alle onrechtvaardige verkrijging van het eigendom van een bepaalde zaak; hetgeen óf met geweld - zoals roverij - gepaard gaat, óf met bedrog, zoals diefstal.

Diefstal is het wegnemen van een zaak, zonder weten en wil van de eigenaar, met een voornemen om hem dat te ontvreemden. Er zijn tal van soorten diefstal, in alle standen van het leven, bij degenen die een algemeen ambt bekleden en bij degenen, die ambteloos leven.

Peculatus heet in het Latijn een diefstal, die bedreven wordt in een zaak, die tot het gemenebest behoort.

Kerkroof is een wegstelen van heilige dingen. *Stellionatus* heet in het Latijn allerlei bedrog en valsheid in contracten, bedrieglijke verklaringen en vervalsingen der contracten, enz.

Woeker is een winst, die alleen om der wille van een lening verkregen wordt. Van woeker worden alle rechtvaardige contracten uitgesloten, zoals b.v. aankoop, een contract om rente te geven, een rechtvaardige schadevergoeding, een vennootschap, enz. Er bestaan veel vragen inzake de woeker: Of het ook geoorloofd is om een behoorlijke winst, of rente voor zijn geleende geld te ontvangen; waarover men kan oordelen aan de hand van de volgende spreuk: „*Wat gij niet wilt, dat u geschiedt; doe dat ook een ander niet.*”

2. *Tevredenheid*, wanneer men zich laat vergenoegen en tevreden is met zijn huidige, op de rechte manier gewonnen goederen; en als men de armoede en andere moeilijkheden geduldig draagt, en als men geen vreemde of onnodige goederen begeert.

Hiermee zijn in strijd:

1. Gierigheid en diefstal, als te weinig;
2. Geveinsde weigering, als iemand net doet, alsof hij niet ontvangen wil, hetgeen hij zou kunnen en wel begeerde te ontvangen.
3. Onbeleefdheid, wanneer men niet ontvangen wil. Beide zijn al te veel.

3. *Getrouwheid* is een deugd, die daarin bestaat, dat men andermans schade voorkomt en ijverig is om die af te keren, en dat men gaarne en ijverig zijn ambt waarneemt, opdat wij ons en de onzen van alle nooddrift kunnen verzorgen, en ook aan anderen (iets) kunnen meedelen, vooral met het doel, opdat God geprezen en geëerd zal worden, 1 Kor. 13 : 5, Matth. 7 : 12, Ef. 4 : 28, Gen. 3 : 19; 1 Thess. 4 : 10 en 2 Thess. 3 : 10.

Daarmee zijn in strijd:

1. Ontrouw, wanneer men de schade van die naaste niet voorkomt, en men zijn ambt niet ijverig waarneemt.

2. Onachtzaamheid en luiheid, wanneer men slechts alle gemak van een ander genieten wil, zonder iets te doen voor het gemenebest, Spr. 6 : 6; 1 Tim. 5 : 8; 2 Thess. 3 : 6.

Bezwaar. Over de trouw is al bij het vijfde gebod gesproken, dus behoort ze niet bij dit gebod.

Antwoord. Het is niet ongerijmd, dat één en dezelfde deugd bij verschillende geboden genoemd wordt, om verschillende doeleinden en uit verschillend oogpunt. Want de doeleinden maken onderscheid tussen de werken en deugden. Daarom wordt de getrouwheid in dit gebod genoemd, omdat ze een vlijt en naarstigheid is om onze nooddrift te winnen; en in het vijfde gebod, omdat ze een gehoorzaamheid is om zijn plicht te doen.

4. *Mildheid*, zodat men aan de behoeftigen geeft, zoals de rede (= billijkheid) vereist; of dat men aan een ander van zijn goederen meedeelt, zonder daar door burgerlijke wetten toe verplicht te zijn, waar, aan wie, wanneer en hoeveel het nodig zal zijn, en dat men het midden houdt tussen verkwisting en gierigheid.

Hiermee is in strijd, als *te weinig: gierigheid*, als men zijn goederen tracht te vermeerderen door recht en onrecht, en niet de schuldige en rechte mildheid bewijst: of: Wanneer men, uit wantrouwen jegens God, en door vertrouwen op de tijdelijke goederen, niet tevreden is met hetgeen God ons langs wettige middelen gegeven heeft, maar wanneer men meer begeert en tot zich tracht te rapen, zelfs door onwettige middelen; en wanneer men niet geeft, wanneer God wil, dat men geven zal.

Als *te veel: verkwisting*, wanneer men geeft, waar de billijkheid het niet vereist, en waar het niet nodig is, verheugd, dat de gaven zo verkwist worden. Van deze ondeugd is oudtijds door de Griekse wijsgeren gezegd: „Gij hebt een gebrek, gij verblijdt u al gevende”; vgl. Aristoteles, in Ethic. lib. 4. cap. 1.

5. *Herbergzaamheid* (of: gastvrijheid), hetgeen een soort van mildheid is, om vreemdelingen en gasten, en vooral degenen die om de belijdenis der ware leer ballingen zijn, met oprechte weldadigheid en andere diensten van herbergzaamheid te ontvangen. Of het is een weldadigheid jegens vreemdelingen, en vooral jegens de Christenen, die of om der religie wil ballingen zijn, of om andere redenen in vreemde landen reizen omwille van de waarheid en de belijdenis.

Hiermee is in strijd: Niet willen herbergen, én al te overdadig zijn jegens de gasten, waardoor de fontein der weldadigheid zozeer uitgeput raakt, dat de onzen hun verzorging moeten missen.

6. *Spaarzaamheid*, zodat men alle onnodige uitgaven vermijdt, en zijn bezit, dat wel gewonnen is, voor de behoeften van zichzelf en van de zijnen gebruikt.

Zonder spaarzaamheid wordt mildheid verkwisting, en zonder mildheid wordt spaarzaamheid gierigheid. Daarom zijn het deugden, die steeds samengaan. Niemand kan mild zijn, die niet spaarzaam is; en niemand kan spaarzaam zijn, die niet mild is. De mildheid vergroot de gave, al naardat de toestand vereist. En de spaarzaamheid verkleint die, al naardat de toestand vereist, door zoveel te sparen, als de eerlijkheid toelaat, en door zoveel uit te geven als er nodig is. Zo zijn die twee deugden in enerlei dingen gelegen, en daarmee zijn enerlei ondeugden in strijd. Want ook met de spaarzaamheid zijn gierigheid en verkwisting in strijd.

1) 7. *Soberheid*, of matigheid, hetgeen een deugd is in de huishouding, als men de goederen, die wel gewonnen zijn, goed en nuttig besteedt voor nuttige en nodige dingen. Deze deugd is nauw verwant aan spaarzaamheid, maar is toch niet helemaal eraan gelijk. Want spaarzaamheid bestaat in matig (uit)geven, en soberheid uit op matige wijze alle dingen besteden. Die beide deugden behoren bij dit gebod, want hetgeen daarmee in strijd is, namelijk verkwisting en gierigheid, wordt hier verboden. Tegen het onderscheid der eigendommen, of tegen het feit, dat elke christen zijn eigen goed bezitten mag, brengen enkele *Wederdopers* deze bezwaren in.

Bezwaar 1. De Apostelen hadden de goederen gemeen. Dus behoren ook onze goederen gemeenschappelijk te zijn.

Antwoord.

1. Er is een groot verschil tussen de toestand van de Apostelen en die van ons. Want de gemeenschap der goederen viel de Apostelen licht en noodzakelijk. *Licht*, omdat zij met weinigen waren, en zij allen tezamen één hart en één ziel. *Noodzakelijk*, omdat het te vrezen was, dat, als zij die goederen niet verkochten, ze hun door geweld ontnomen zouden worden.

2. Die gemeenschap was ook vrij(willig), zodat wie dat wilden, hun goederen houden mochten, Hand. 5 : 4: „Zo het gebleven ware, bleef het niet uwe, en verkocht zijnde, was het niet in uw macht?” Dus zij hebben hun goederen in 't algemeen bijeengebracht, niet door enige wet, maar uit vrije wil.

3. Die gemeenschap gold slechts één bijzondere gemeente. Want de andere gemeenten, behalve die van Jeruzalem, volgden die niet na. Want in Macedonië en Achaje werden aalmoezen ingezameld voor de arme broeders in Judéa. 4. Zij duurde slechts voor een tijd. Want later, toen de oorzaken veranderd waren, is ze ook opgehouden.

Bezwaar 2. De natuurwetten zijn onveranderlijk. Maar de gemeenschap der goederen is naar de wet der natuur. Dus is ze onveranderlijk, en behoort ze nog heden ten dage onderhouden te worden.

Antwoord. De natuurwetten zijn onveranderlijk, namelijk door de wet der zeden, maar niet door een natuurlijke nuttigheid.

Bezwaar 3. Christus zegt tot de (rijke) jongeling, Matth. 19 : 21: „Zo gij wilt volmaakt zijn, ga heen, verkoop wat gij hebt en geef het den armen.”

Antwoord.

1. Dat is een speciaal of bijzonder gebod, dat alleen hem betrof, die Christus hier tot het apostelambt riep.

2. Hiermee gaf Hij te kennen, dat de jongeling ver af was van de volmaaktheid der wet, waarop hij zich beroemde.

3. Hij zegt niet: Breng het in het algemeen, of in 's lands (schat)kist, maar: Geef het den armen.

Bezwaar 4. Alle dingen komen Christus toe. Dus komen ook alle dingen de christenen toe.

Antwoord. Alle dingen komen ons toe, wat het recht op het goed, maar niet wat het recht over het goed betreft. Alle dingen behoren ons toe. Maar wij mogen ze niet voortijdig aan ons trekken.

Bezwaar 5. Vrienden hebben alle dingen gemeenschappelijk.

Antwoord. Niet wat de eigendom en het bezit betreft, maar inzake het gebruik en het vermaak volgens eerlijke wetten, of wat betreft het gebruik en de diensten van eerlijkheid, nuttigheid en noodzaak betreft, al naardat de rede zal vereisen. Want wij behoren van de vrienden de dingen te begeren, die wij willen, dat zij van ons begeerden. Dat blijkt ook uit hetgeen de vrienden eigen is. Want vrienden behoren met blijdschap gaarne een onderlinge goedgunstigheid en de diensten der weldadigheid te

beoefenen; en die kunnen dan pas verricht worden, wanneer een ieder zijn eigen goed bezit en het toch enigszins aan zijn vrienden meedeelt.

Daarom wordt in het achtste gebod dus het onderscheid der bezittingen en het eigendom der goederen bevestigd. Want wanneer die zou weggenomen zijn, dan zouden niet slechts alle diensten der weldadigheid weggenomen worden, maar er zou ook geen diefstal kunnen plaatshebben. Want niemand steelt hetgeen van hemzelf is. Omdat wij dus niet mogen stelen, moeten wij onze eigen goederen bezitten en goed gebruiken.

En het rechte gebruik van onze goederen bestaat hierin:

1. Dat wij ons en de onzen eerbaar onderhouden.
2. Dat wij tevens wat geven tot onderhoud van de Gemeente.
3. Dat wij ook het gemenebest naar de veelheid van onze goederen helpen.
4. Dat wij onze vrienden en de armen meedelen (Vgl. N.G.B., art. 36, tegen „de gemeenschap der goederen”).